

Charlies miss - ett restips

Bengt Oldhammer

"Endast den kan riktigt uppskatta totalintrycket av en landskapsbild, som sakkunnigt kan bedöma varje detalj däri. En resande borde därför vara botanist, ty överallt är det vegetationen som utgör den förnämsta prydnaden."

Charles Darwin

Den 27:e december 1831 avseglade HMS "Beagle" med Charles Darwin från England med destination Santa Cruz på Teneriffa. På grund av risken för kolera fick han dock aldrig landstiga på ön.

Idag vet vi att Kanarieöarna för botanisterna är vad Galapagos är för zoologerna. Vid sidan av Hawaii är ögruppen ett av de mest värdefulla områdena i världen för studiet av s.k. adaptive radiation. Denna fackterm innebär att nya arter uppstått genom anpassning till den isolerade lokalmiljön. Utbredningen av dessa arter är ofta extremt begränsad. På olika öar kan det finnas olika växtarter som liknar varandra, för att deras miljö är likartad. Detta brukar kallas att arterna vikarierar.

Många av växterna på öarna hade tidigare en större utbredning, då kontinenterna satt ihop. Idag har närbesläktade arter en disjunkt utbredning och finns förutom på Kanarieöarna t ex i Indien, Östafrika eller Sydamerika. I mellanliggande regioner har de försvunnit, bl a på grund av klimatförändringar under Tertiär. Avsaknaden av istider och ett stabilt klimat har gjort att växterna överlevt under årmiljoner på öarna. Floran anses vara mycket ålderdomlig och många växtsläkten som är örter i Sverige uppträder på Kanarieöarna i förvedad form som träd eller buskar, t ex törel och blåeld. Deras kromosomtäl är också låga, vilket anses vara ett primitivt drag. Vanligast är annars att växter är polyploida, dvs de har kromosomtalsfördubblingar.

Många arter finns som nämnts bara på enstaka öar eller platser. De är vad man kallar endemer. Vissa växter är endemiska för Makaronesien, dvs atlantöarna Kanarieöarna, Azorerna, Celvagerna, Madeira och Kap Verde.

Innan jag besökte Teneriffa i februari 1991 visste jag knappt var det låg. Idag kan jag rekommendera intresserade botanister att ta en charterresa dit.

Ön har 2/3 av Gotlands storlek och hyser Spaniens högsta berg, som är 3718 m högt. Temperaturen ligger runt 20 grader hela året. På bergssluttningarna växer *Pinus canariensis*, en endemisk tallart. I tallskogen sjunger den blå bofinken från meterhög klockklung. Några få ursprungliga lagerskogar finns också kvar på Teneriffa. Dessa fanns på många håll runt Medelhavet tidigare, men skövlades tillsammans med övriga lövskogar långt tillbaka.

En av de lagerskogar jag besökte hade en nästan subtropisk karaktär, med epifyter i form av ormbunkar, mossor och lavar. Bland annat finns rikligt med grön lunglav. Denna miljö gjorde kanske allra starkast intryck på mig och jag förstår varför Charles Darwin skrev följande i sin reseskildring "Resa kring Jordan": "Bland de bilder som kvarlämnat det djupaste intrycket i mitt sinne, överträffar inget i upphöjdhet urskogen, där den ännu inte blivit vanställd av människans hand".

Litteratur:

Allan, M.1977: Darwin and his flowers; Bramwell & Bramwell 1974: Wild flowers of the Canary Islands; Darwin, C.1969: Resa runt jorden; Moorehead, A.1982: Darwin and the Beagle; Wigforss, M.1988: Teneriffas märkliga växtvärld. Artikel i SBT 1:1988.

En bra handbok om Tenneriffas natur är Etienne Edbergs "Naturguide till Tenerife", som kan beställas från Stenhusa bod. Grundfakta om ön finns i Svensk Botanisk Tidskrift 1:1988. Medelhavsfloror är bra att ha med sig.